

Recenzje

JAN MIRONCZUK

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0003-1222-2973](https://orcid.org/0000-0003-1222-2973)

Rocznik Teologiczny

LXI – z. 4/2019

s. 833-836

DOI: 10.36124/rt.2019.36

Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, ss. 115.

Późnym latem 2018 r. Wydawnictwo Naukowe Semper wydało rozprawę Mariusza Orłowskiego, która jest „rozszerzoną wersją pracy licencjackiej (licencjat kościelny) pt. «Zbór Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995. Studium historyczno-ekumeniczne» z zakresu teologii ekumenicznej napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Sławomira Pawłowskiego SAC, prof. KUL” (s. 13). Semper, posiadając właściwe „zaplecze” naukowe, specjalizuje się w edycji prac z zakresu dziejów polskiego protestantyzmu, stąd zasadne wydało się starania Autora, by właśnie stamtąd jego praca „ujrzała światło dzienne”. Zmieniony nieco tytuł rozprawy zapewne bardziej odpowiada ewentualnemu czytelnikowi, któremu nazwa „zielonoświątkowcy” o wiele więcej mówi niż enigmatyczna „Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej”, pomijając już „studium historyczno-ekumeniczne”.

Omawiana praca składa się z, kolejno: „Wykaz skrótów”, „Wstęp”, „Rozdział 1. Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej – jeden z przedstawicieli ruchu zielonoświątkowego w Polsce”, „Rozdział 2. Podstawy wiary w ujęciu Dereka Prince’a”, „Rozdział 3. Od domowej grupy modlitewnej do zboru Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach”, „Rozdział 4. Wsparcie działań misyjno-ewangelizacyjnych Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach ze strony zagranicznych

misjonarzy i ewangelistów”, „Rozdział 5. Pomoc przedstawicieli innych zborów w działaniach misyjno-ewangelizacyjnych Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach”, „Rozdział 6. Na drodze do jedności, Zakończenie, Bibliografia”, „Aneks 1 (Zasady Wiary Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej zatwierdzone przez Synod w 1992 roku)”, „Aneks 2 (Kopia pisma pastora Edwarda Rutkowskiego, prezbitera naczelnego KChWE, z 8 grudnia 1993 r. do Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, informującego o powołaniu zboru KChWE w Puławach)”, „Indeks osób”, „Fotografie”. Należy także w tym miejscu dodać, że każdy z wymienionych rozdziałów książki dzieli się na podrozdziały (ale bez podsumowań), a w Wykazie skrótów jeszcze wydzielono: „I. Sigła biblijne”, „II. Akronimy nazw Kościołów”, „III. Pozostałe skróty”. Całość wydaje się więc kompletna, może z wyjątkiem braku wspomnianych podsumowań w poszczególnych rozdziałach. Korzystnie wygląda szata edytorska książki. Zacznę od okładki: na ciemno- i jasnozielonym tle zdjęcie przedstawiające modlitwę przed chrztem wodnym (na stronie redakcyjnej można przeczytać, że to „pierwszy chrzest wiary” w Puławach – w czerwcu 1991 r.); na ostatnie stronie – nota o autorze oraz fragmenty recenzji (pozytywnych) pracy, napisanych przez promotora i recenzenta (dr hab. Piotra Kopca, prof. KUL). Również czcionka została właściwie dobrana, w tym wyraźnie i estetycznie wyodrębnione fragmenty cytowanych źródeł i opracowań.

Wątpliwości nie budzą też zasady sporządzania przypisów, może z wyjątkiem umieszczania nazwy archiwum (zwykle to archiwum prywatne M. Orłowskiego, oznaczone jako „AA” – archiwum autora) na końcu informacji o źródle. Jakkolwiek stosowana to metoda, burzy jednak zasadę „od ogółu do szczegółu”: nazwa archiwum, zespół akt, dokument (kolejno: czym jest, nadawca, data sporządzenia, odbiorca). Przy okazji, nie powinien Autor pisać, że źródła „niniejszej pracy są pieczołowicie gromadzone i archiwizowane przez autora” (s. 12) – niech lepiej to inni oceniają.

Wyraźne natomiast zastrzeżenia recenzenta budzi sporządzona Bibliografia. Jako pierwsze w pracach historycznych, a takową jest omawiana, wymienia się źródła archiwalne, podając nazwy archiwów i zespoły akt; raczej nie ma potrzeby wymieniania pojedynczych dokumentów, jak „Kopia listu”, „Kopia pisma”, „Tekst okolicznościowy” – należałoby to zgeneralizować przydając te dokumenty pod „Archiwum autora”, ewentualnie wyodrębniając zespoły. Jako drugie występować winny „Źródła drukowane” – np. różne wydania Biblii, Statuty czy Informator KChWE.

Podobny brak przejrzystości można zaobserwować w zestawieniu pozostałych części „Bibliografii” – „II. Opracowania” (gdzie występują wyłącznie traktaty teologiczne D. Prince’a, a więc właściwie źródła drukowane) i „III. Literatura pomocnicza” (wykaz monografii i artykułów, zwykle prasowych, w tym z periodyków naukowych i konfesyjnych). Tak więc wskazane tytuły nie odnoszą się właściwie do zamieszczonej zawartości.

Z uwag krytycznych należałoby jeszcze odnieść się do wskazanego tytułu opracowania oraz struktury pracy. Jeśli chodzi o tytuł, to zasadna i logiczna chronologia (1991 r. – powstanie placówki KChWE w Puławach, 1995 r. – „zjednoczenie” wszystkich zielonoświątkowców puławskich w jeden zbor KChWE; Autor we „Wstępie” nieprzekonująco podaje za cezurę końcową „powołanie na pastora zboru KChWE” Sławomira Borkowskiego i własną rezygnację z tego stanowiska) nie współgra z jego głównym motywem: „Puławscy zielonoświątkowcy”, sugerującym „całościową” ich historię. Właściwszym tytułem pracy mogło być np. „Ku zjednoczeniu puławskich zielonoświątkowców (1991- 1995)”.

Nieprzekonującym też się wydaje wydzielenie osobnego rozdziału „Podstawy wiary w ujęciu Dereka Prince’a”. Nie chodzi tu oczywiście o ujmowanie wagi nauczania tego myśliciela dla zasad wiary KChWE (jak i w ogóle: zielonoświątkowców), lecz o samą strukturę pracy. Przecież nie jest to analiza dzieł i nauczania Prince’a (byłaby to wtedy praca ściśle z teologii praktycznej), ale historia zboru KChWE w Puławach.

W moim przekonaniu, właściwszym byłoby dołączenie ważniejszych treści tego rozdziału do wprowadzenia charakteryzującego KChWE jako jednego z przedstawicieli ruchu zielonoświątkowego.

Jeśli chodzi o strukturę pracy, to w opisie historii Kościoła/zboru przyjęło się stosować zasadę chronologii; pewne dodatkowe zaś aspekty, obejmujące cały opisywany okres, przydaje się jako ostatnie partie. Tymczasem w omawianej pracy po 3-im rozdziale (w którym, poza chronologicznym ujęciem, wystąpiły już „dodatki”) kolejny w chronologii zdarzeń jest dopiero rozdział 6. Krótko mówiąc, doszło do sporego „rozchwiania” przyjmowanej zwykle metodologii.

Pomimo wyrażonych wyżej uwag krytycznych, które po części mają charakter polemiczny (i dyskusyjny), to przecież ogólne wrażenie recenzowanej pracy pozostaje jak najbardziej pozytywne. Już zawartość merytoryczna budzi jak najlepszą ocenę. Praca została oparta na bogatym stosunkowo zasobie źródeł, jak i opracowań, co nadało jej właściwy wydzźwięk. Wspomina też o tym promotor pracy, ks. Pawłowski: „wykorzystanie materiałów archiwalnych (ulotek, listów, sprawozdań, doniesień prasowych), publikacji i wspomnień osobistych celem rekonstrukcji historii zboru z troską o obiektywną formę przekazu” (z recenzji ks. dra hab. Sławomira Pawłowskiego SAC, prof. KUL, 4 strona okładki). Już we „Wstępie” Autor szczegółowo omawia dotychczasowe badania nad powojennym pentekostalizmem polskim. Jego praca dobrze wpisuje się we współczesny trend regionalnych badań, których bohaterami są lokalne społeczności konfesyjne „w okresie transformacji ustrojowej państwa polskiego” (z recenzji. dra hab. Piotra Kopca, prof. KUL, 4 strona okładki).

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXI

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2019

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Nakład: 100 egz., objętość ark. wyd.: 12,6

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10,

15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

- KALINA WOJCIECHOWSKA, *Rekontekstualizacja i reinterpretacja Psalmu 18[17], 5a i Ps 16[15], 8-11 w kazaniu Piotra w Dz 2, 22-33*..... 587
- JERZY OSTARCZUK, *Кириллическое рукописное Евангелие-апракос конца (втор. пол.?) XII в.: Национальная библиотека св. Кирилла и Мефодия в Софии № 25, Одесский Археологический музей № 59625 и Библиотека Российской академии наук в Санкт-Петербурге № 4.5.22. Проблема типологической классификации*..... 611
- СЕРГЕЙ ШУМИЛО, *Участие в антиуниинном сопротивлении в Украине игумена Афонского Пантелеимонова монастыря архимандрита Матфея и его связи с Иоанном Вишенским и Киприаном Острожаниным*..... 631
- ANDRZEJ BACZYŃSKI, *Trynitarny wymiar tajemnicy Kościoła* 651
- ARTUR ALEKSIEJUK, *Naukowo-badawcza eksploracja ludzkich zarodków w dyskursie bioetyczno-teologicznym wybranych Kościołów ewangelicko-reformowanych*..... 675
- JAKUB KOSTIUCZUK, *Dlaczego prawosławni świętowali Wielkanoc tydzień później?* 723
- ZBIGNIEW KAŻMIERCZAK, *Niepewność poznawcza jako element liberalnego kwakryzmu* 743
- RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA, *Autopercepcje przyszłych nauczycieli w konfrontacji z funkcjami i zadaniami współczesnego uniwersytetu* 763
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Nauczanie religii a kwestia neutralności światopoglądowej i świeckości szkoły w Polsce* 785

MATERIAŁY

- BOGUSŁAW MILERSKI, *Kazanie inauguracyjne (J 1, 1-5)* 811
- JOANNA TOKARSKA-BAKIR, *Odwaga* 817
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Dwa międzywojenne projekty ustaw o uznawaniu związków religijnych w Polsce* 825

RECENZJE

- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijań-
jan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa:
Wydawnictwo Naukowe Semper, ss. 115 (JAN MIRONCZUK)..... 833
- Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign
Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of
Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick
1099-2018 A.D. Without a final chapter*. Londinium: MSS Consulting
London, ss. 500 (ANDRZEJ F. DZIUBA)..... 837

KRONIKA

- IV Studencko-Doktorancka Konferencja Naukowa Teologów (7-8 czerwca
2019)* (ARTUR JEMIELITA)..... 845
- Inauguracja roku akademickiego 2019/2020 (3 października 2019)*
(JERZY BETLEJKO)..... 849
- Konferencja Rzecznika Praw Obywatelskich i Chrześcijańskiej Akademii
Teologicznej w Warszawie pt. „(Nie)zapomniane cmentarze” (23 paź-
dziernika 2019)* (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI)..... 853
- Konferencja naukowa: „Ulryk Zwingli. 500 lat Reformacji w Zurychu”
(6 listopada 2019)* (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, AGNIESZKA TERESA
TYS)..... 857
- Wykaz autorów 860
- Recenzenci „Rocznika Teologicznego” w roku 2019 861

Contents

ARTICLES

- KALINA WOJCIECHOWSKA, *Recontextualization and Reinterpretation of Psalm 18 [17]:5a and Psalm 16 [15]:8-11 in Peter's First Speech (Acts 2:22-33)*..... 587
- JERZY OSTAPCZUK, *Cyrillic Lectionary Gospel Manuscript from the end (2nd half?) of 12th century: Cyril and Methodius National Library of Bulgaria No 25, Odessa Archaeological Museum No 59625 and Library of Russian Academy of Science in Saint-Petersburg No 4.5.22. Typological Classification*..... 611
- SERGEJ ŠUMILO, *Participation in the Anti-Union Resistance in Ukraine of the Abbot of the Athos Panteleimon Monastery Archimandrite Matthew and the Aphonites John Vishensky and Kiprian Ostrozhnin*..... 631
- ANDRZEJ BACZYŃSKI, *The Trinitarian Dimension of the Mystery of the Church*..... 651
- ARTUR ALEKSIEJUK, *Scientific Exploration into Human Embryos in the Bio-ethical Discourse of Selected Evangelical Reformed Churches* 675
- JAKUB KOSTIUCZUK, *Why did Orthodox believers celebrate Easter a week later?* 723
- ZBIGNIEW KAŻMIERCZAK, *Cognitive Incertitude as an Element of Liberal Quakerism* 743
- RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA, *Agency and communion. Future teachers' self-perceptions in confrontation with functions and tasks of contemporary University* 763
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Teaching of religion and the issue of worldview neutrality and secular character of schools in Poland*..... 785

MATERIALS

- BOGUSŁAW MILERSKI, *Inaugural sermon (Joh. 1:1-5)*..... 811
- JOANNA TOKARSKA-BAKIR, *Courage*..... 817
- TADEUSZ J. ZIELIŃSKI, *Two interwar bills on the recognition of religious associations in Poland* 825

REVIEWS

- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijań Wiały Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, pp. 115 (JAN MIRONCZUK)..... 833
- Stella-Sawicki, Marek A. 2018. *A Contextual Chronology of The Sovereign Military Hospitaller Order of St John of Jerusalem of Rhodos and of Malta. Defence of the Faith and humble Service of the Poor and the Sick 1099-2018 A.D. Without a final chapter*. Londinium: MSS Consulting London, pp. 500 (ANDRZEJ F. DZIUBA)..... 837

CHRONICLE

- IV Student-Doctoral Scientific Theological Conference (7-8 June 2019)*
(ARTUR JEMIELITA)..... 845
- Inauguration of the academic year 2019/2020 (3 October 2019)*
(JERZY BETLEJKO)..... 849
- The conference of the Ombudsman and the Christian Theological Academy in Warsaw entitled: "(Un)forgotten cemeteries" (23 October 2019)*
(TADEUSZ J. ZIELIŃSKI) 853
- Scientific conference: "Ulrich Zwingli. 500 years of the Reformation in Zurich" (6 November 2019)* (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, AGNIESZKA TERESA TYS)..... 857
- List of authors 860
- List of reviewers of "Theological Yearbook" in 2019 861

Wykaz autorów

Kalina Wojciechowska, k.wojciechowska@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jerzy Ostapczuk, jostap@wp.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Sergej Šumilo, sergshumilo@gmail.com, 126 Velyka Vasyl-kivska St., office 1, Kyiv, Ukraine, 03150

Andrzej Baczyński, xbaczynski@op.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Artur Aleksiejuk, a.aleksiejuk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jakub Kostiuczuk, abpjakub@orthodox.bialystok.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Zbigniew Kaźmierczak, zkazmierczak@gmail.com, Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Filozofii, Pl. NZS 1, 15-420 Białystok

Renata Nowakowska-Siuta, r.nowakowska@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Tadeusz J. Zieliński, tjz@onet.eu, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Joanna Tokarska-Bakir, joanna.tokarska-bakir@ispan.waw.pl, Instytut Sławiastyki PAN, ul. Bartoszewicza 1b m. 17, 00-337 Warszawa